

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 3 września 2015 r. *

Odesłanie prejudycjalne — Dyrektywa 93/13/EWG — Artykuł 2 lit. b) — Pojęcie „konsumenta” —
Umowa kredytu zawarta przez osobę fizyczną wykonującą zawód adwokata — Spłata kredytu
zabezpieczona nieruchomością należącą do kancelarii prawnej kredytobiorcy — Kredytobiorca mający
wiedzę niezbędną do oceny nieuczciwego charakteru warunku umowy przed jej podpisaniem

W sprawie C-110/14

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie
prejudycjalnym, złożony przez Judecătoria Oradea (Rumunia) postanowieniem z dnia 25 lutego
2014 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 7 marca 2014 r., w postępowaniu:

Horățiu Ovidiu Costea

przeciwko

SC Volksbank România SA,

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: L. Bay Larsen, prezes izby, K. Jürimäe, J. Malenovský, M. Safjan (sprawozdawca)
i A. Prechal, sędziowie,

rzecznik generalny: P. Cruz Villalón,

sekretarz: L. Carrasco Marco, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 28 stycznia 2015 r.,
rozważywszy uwagi przedstawione:

- przez H.O. Costeę osobiście,
- w imieniu SC Volksbank România SA przez adwokata F. Marinău,
- w imieniu rządu rumuńskiego przez R.H. Radu, R.I. Hațieganu i A. Buzoianu, działających
w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu włoskiego przez G. Palmieri, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną
przez M. Santora, avvocato dello Stato,

* Język postępowania: rumuński.

- w imieniu rządu niderlandzkiego przez M.K. Bulterman i M. Noort, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez L. Nicolae i M. van Beeka, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 23 kwietnia 2015 r.,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 2 lit. b) dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między H.O. Costea a SC Volksbank România SA (zwanym dalej „Volksbankiem”) dotyczącego żądania stwierdzenia, że jeden z warunków umowy kredytu ma nieuczciwy charakter.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Motywy piąty, dziewiąty i dziesiąty dyrektywy 93/13 stanowią:

„ogólnie rzecz biorąc, konsumenci nie znają norm prawnych regulujących umowy sprzedaży towarów i usług obowiązujących w innych państwach członkowskich; ten brak świadomości może powstrzymać konsumentów przed dokonywaniem bezpośrednich transakcji nabycia towarów lub usług w innych państwach członkowskich;

[...]

[...] nabywcy towarów i usług powinni być chronieni przed nadużyciami ze strony sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców], w szczególności przed jednostronnymi standardowymi umowami i niedozwolonym wyłączeniem z umów podstawowych praw;

bardziej skuteczną ochronę konsumenta można osiągnąć poprzez przyjęcie jednolitych norm prawnych dotyczących nieuczciwych warunków; powyższe normy powinny odnosić się do wszelkich umów zawieranych pomiędzy sprzedawcami lub dostawcami [przedsiębiorcami] a konsumentami [...].”

- 4 Artykuł 1 ust. 1 tej dyrektywy brzmi następująco:

„Celem niniejszej dyrektywy jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą [przedsiębiorcą] a konsumentem”.

- 5 Artykuł 2 omawianej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

[...]

- b) »konsument« oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem [jej działalnością gospodarczą i zawodową];
- c) »sprzedawca lub dostawca [przedsiębiorca]« oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach dotyczących handlu, przedsiębiorstwa lub zawodu [w ramach swej działalności gospodarczej lub zawodowej], bez względu na to, czy należy do sektora publicznego czy prywatnego”.

6 Artykuł 6 ust. 1 tejże dyrektywy stanowi:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

Prawo rumuńskie

7 Artykuł 2 ust. 1 i 2 ustawy nr 193/2000 o nieuczciwych warunkach w umowach zawieranych przez przedsiębiorców z konsumentami, w brzmieniu obowiązującym w chwili zawarcia umowy kredytu będącej przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, stanowi:

„1. »Konsument« oznacza każdą osobę fizyczną lub grupę osób fizycznych tworzących stowarzyszenie, która na podstawie umowy objętej zakresem niniejszej ustawy podejmuje działania nienależące do zakresu jej działalności handlowej, przemysłowej lub wytwórczej, rzemieślniczej bądź zawodowej.

2. »Przedsiębiorca« oznacza każdą upoważnioną osobę fizyczną lub prawną, która na podstawie umowy objętej zakresem niniejszej ustawy podejmuje działania należące do zakresu jej działalności handlowej, przemysłowej lub wytwórczej, rzemieślniczej bądź zawodowej, a także każdą osobę, która działa w tym samym celu w imieniu lub na rachunek takiej osoby”.

Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

- 8 Horațiu Ovidiu Costea wykonuje zawód adwokata i jako adwokat prowadzi w szczególności sprawy z zakresu prawa handlowego. W dniu 4 kwietnia 2008 r. zawarł z Volksbankiem umowę kredytu. Spłata tego kredytu została zabezpieczona hipoteką ustanowioną na nieruchomości należącej do kancelarii prawnej H.O. Costei o nazwie „Ovidiu Costea”. Umowa kredytu została podpisana przez H.O. Costeę występującego z jednej strony jako kredytobiorca, a z drugiej strony jako przedstawiciel swojej kancelarii, ze względu na to, że kancelaria ta była ustanawiającym hipotekę. W tym samym dniu omawiana hipoteka została ustanowiona w drodze oddzielnej umowy zawartej w formie aktu notarialnego między Volksbank i wskazaną kancelarią, reprezentowaną przy tej czynności przez H.O. Costeę.
- 9 W dniu 24 maja 2013 r. H.O. Costea wniosł do Judecătoria Oradea (sądu pierwszej instancji w Oradei) powództwo o stwierdzenie, po pierwsze, nieuczciwego charakteru jednego z warunków umowy, dotyczącego prowizji od ryzyka, a po drugie, nieważności tego warunku, oraz o zwrot omawianej prowizji pobranej przez Volksbank.

- 10 W tych okolicznościach Judecătoria Oradea postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że wyłącza on z tej definicji osobę fizyczną, która wykonuje zawód adwokata i zawiera z bankiem umowę kredytu bez określenia przeznaczenia kredytu, jeżeli w umowie tej w charakterze poręczyciela kredytu hipotecznego wskazana została kancelaria adwokacka należąca do owej osoby fizycznej?”.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

Uwagi wstępne

- 11 W postanowieniu odsyłającym sąd odsyłający stwierdza, że umowa kredytu będąca przedmiotem sporu w postępowaniu głównym nie określa celów, na które kredyt zostaje udzielony.
- 12 Natomiast rząd rumuński i Komisja Europejska wskazują, że umowa ta w części dotyczącej przedmiotu określa, iż kredytu udziela się na „pokrycie bieżących wydatków osobistych” H.O. Costei.
- 13 Należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, w ramach postępowania, o którym mowa w art. 267 TFUE, opartego na wyraźnym rozdziale zadań sądów krajowych i Trybunału, Trybunał jest jedynie upoważniony do orzekania w przedmiocie wykładni lub ważności aktu prawa Unii na podstawie przedstawionego mu przez sąd krajowy stanu faktycznego. Jeżeli chodzi w szczególności o podnoszone błędy w ustaleniach faktycznych postanowienia odsyłającego, wystarczy przypomnieć, że to nie do Trybunału, lecz do sądu krajowego należy ustalenie okoliczności leżących u podstaw sporu oraz dokonanie oceny ich wpływu na rozstrzygnięcie, o którego wydanie zwrócono się do tego sądu (zob. wyrok Traum, C-492/13, EU:C:2014:2267, pkt 19 i przytoczone tam orzecznictwo).

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

- 14 Poprzez swoje pytanie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że osobę fizyczną wykonującą zawód adwokata, która zawiera umowę kredytu z bankiem, gdy w umowie tej nie zostało określone przeznaczenie kredytu, można uznać za „konsumenta” w rozumieniu tego przepisu. Ponadto ów sąd zwraca się do Trybunału z pytaniem o to, jakie znaczenie ma w tym względzie okoliczność, że powstała na podstawie rzeczonyj umowy wierzytelność jest zabezpieczona hipoteką ustanowioną przez tę osobę, występującą jako przedstawiciel swojej kancelarii prawnej, na składnikach majątkowych przeznaczonych do prowadzenia przez tę osobę działalności zawodowej, takich jak należąca do tej kancelarii nieruchomości.
- 15 Należy w tym względzie zauważyć, że – jak stanowi motyw dziesiąty dyrektywy 93/13 – jednolite normy prawne dotyczące nieuczciwych warunków powinny odnosić się do wszelkich umów zawieranych pomiędzy „konsumentami” a „przedsiębiorcami”, które to pojęcia zdefiniowane zostały w art. 2 lit. b) i c) tej dyrektywy.
- 16 Zgodnie z tymi definicjami „konsument” oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych zakresem omawianej dyrektywy działa w celach niezwiązanych ze swoją działalnością gospodarczą i zawodową. Z kolei „przedsiębiorca” oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną, która w umowach objętych dyrektywą 93/13 działa w ramach swej działalności gospodarczej lub zawodowej, bez względu na to, czy należy ona do sektora publicznego, czy prywatnego.

- 17 Tak więc wspomniana dyrektywa określa umowy, do których ma zastosowanie, poprzez odniesienie do statusu kontrahentów, w zależności od tego, czy działają oni w ramach swojej działalności zawodowej (wyroki: *Asbeek Brusse i de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, pkt 30; a także *Šiba*, C-537/13, EU:C:2015:14, pkt 21).
- 18 Owo kryterium odpowiada założeniu, na jakim opiera się system ochrony ustanowiony przez tę dyrektywę, a mianowicie że konsument znajduje się na słabszej pozycji niż przedsiębiorca, zarówno pod względem siły przetargowej, jak i stopnia poinformowania, a w związku z tym godzi się on na przedstawione przez przedsiębiorcę warunki umowne, na których treść nie może mieć wpływu (wyroki: *Asbeek Brusse i de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, pkt 31; a także *Šiba*, C-537/13, EU:C:2015:14, pkt 22).
- 19 Ze względu na tę słabszą pozycję jednej ze stron art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi, że nieuczciwe warunki nie wiążą konsumenta. Jest to przepis bezwzględnie obowiązujący, który zmierza do zastąpienia ustanowionej w umowie równowagi formalnej między prawami i obowiązkami stron równowagą rzeczywistą, pozwalającą na przywrócenie równości tych stron (wyrok *Sánchez Morcillo i Abril García*, C-169/14, EU:C:2014:2099, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 20 Należy jednocześnie przypomnieć, że jedna i ta sama osoba może występować w charakterze konsumenta w ramach określonych czynności, a w charakterze przedsiębiorcy w ramach innych.
- 21 Pojęcie „konsumenta” w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 ma, jak wskazał rzecznik generalny w pkt 28–33 opinii, charakter obiektywny i jest niezależne od konkretnego zasobu wiedzy, jaki może mieć dana osoba, czy też od posiadanych przez nią w rzeczywistości informacji.
- 22 Sąd krajowy rozpoznający spór dotyczący umowy mogącej podlegać zastosowaniu omawianej dyrektywy powinien sprawdzić, biorąc pod uwagę wszystkie dowody, a w szczególności brzmienie tej umowy, czy kredytobiorcę można zakwalifikować jako „konsumenta” w rozumieniu tej dyrektywy (zob. analogicznie wyrok *Faber*, C-497/13, EU:C:2015:357, pkt 48).
- 23 W tym celu sąd krajowy powinien uwzględnić wszystkie okoliczności sprawy, w szczególności charakter towaru lub usługi będących przedmiotem rozpatrywanej umowy, które to okoliczności mogą wykazać cel nabycia tego towaru lub tej usługi.
- 24 W odniesieniu do usług świadczonych przez adwokatów w ramach umów o świadczenie usług prawnych Trybunał uwzględnił już nierówność między „klientem-konsumentem” a adwokatem, wynikającą w szczególności z asymetrii informacji między tymi stronami umowy (zob. wyrok *Šiba*, C-537/13, EU:C:2015:14, pkt 23, 24).
- 25 Nie można jednak przez to wykluczyć możliwości zakwalifikowania adwokata jako „konsumenta” w rozumieniu art. 2 lit. b) omawianej dyrektywy, gdy adwokat ten działa w celach niemieszczących się w zakresie jego działalności zawodowej (zob. analogicznie wyrok *Di Pinto*, C-361/89, EU:C:1991:118, pkt 15).
- 26 Adwokat zawierający z osobą fizyczną lub prawną działającą w ramach jej działalności zawodowej umowę, która – w szczególności ze względu na brak związku z działalnością kancelarii tego adwokata – nie jest związana z wykonywaniem zawodu adwokata, znajduje się bowiem względem owej osoby na słabszej pozycji, opisanej w pkt 18 niniejszego wyroku.
- 27 W takim przypadku, choćby uznane zostało, że adwokat reprezentuje wysoki poziom wiedzy fachowej (zob. wyrok *Šiba*, C-537/13, EU:C:2015:14, pkt 23), nie będzie to uzasadniać przyjęcia domniemania, iż nie jest on słabszą stroną w stosunku zawierającym z przedsiębiorcą. Jak już przypomniano w pkt 18 niniejszego wyroku, słabsza pozycja konsumenta wobec przedsiębiorcy, której zaradzić ma

wprowadzony przez dyrektywę 93/13 reżim ochronny, dotyczy bowiem zarówno stopnia poinformowania konsumenta, jak i jego siły przetargowej w obliczu sformułowanych z góry przez przedsiębiorcę warunków, na których treść tenże konsument nie może mieć wpływu.

- 28 Należy stwierdzić, iż okoliczność, że powstała wskutek rozpatrywanej umowy wierzytelność jest zabezpieczona hipoteką ustanowioną przez adwokata działającego w charakterze przedstawiciela swojej kancelarii prawnej na składnikach majątkowych przeznaczonych do wykonywania działalności zawodowej tego adwokata, takich jak należąca do tej kancelarii nieruchomość, jest, jak wskazał w istocie rzecznik generalny w pkt 52–54 opinii, bez znaczenia dla opisanej w pkt 22 i 23 niniejszego wyroku oceny.
- 29 Sprawa główna dotyczy bowiem ustalenia, czy osoba, która zawarła umowę główną, czyli umowę kredytu, ma status konsumenta, czy przedsiębiorcy, nie zaś ustalenia statusu tej osoby w ramach umowy akcesoryjnej, czyli hipoteki zabezpieczającej spłatę długu powstałego wskutek umowy głównej. W sprawie takiej jak ta będąca przedmiotem sporu w postępowaniu głównym zakwalifikowanie adwokata jako konsumenta lub przedsiębiorcy w ramach jego zobowiązania z tytułu hipoteki nie przesądza więc o jego statusie w ramach głównej umowy kredytu.
- 30 W świetle powyższych wywodów odpowiedź na przedstawione pytanie powinna brzmieć tak, iż art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że osobę fizyczną wykonującą zawód adwokata i zawierającą umowę kredytu z bankiem, w której to umowie nie zostało określone przeznaczenie kredytu, można uznać za „konsumenta” w rozumieniu przytoczonego przepisu, jeżeli wspomniana umowa nie jest związana z działalnością zawodową tego adwokata. Okoliczność, że powstała wskutek rozpatrywanej umowy wierzytelność jest zabezpieczona hipoteką ustanowioną przez wskazaną osobę działającą w charakterze przedstawiciela swojej kancelarii prawnej na składnikach majątkowych przeznaczonych do wykonywania działalności zawodowej tej osoby, takich jak należąca do wspomnianej kancelarii nieruchomość, jest w tym względzie bez znaczenia.

W przedmiocie kosztów

- 31 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 2 lit. b) dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że osobę fizyczną wykonującą zawód adwokata i zawierającą umowę kredytu z bankiem, w której to umowie nie zostało określone przeznaczenie kredytu, można uznać za „konsumenta” w rozumieniu przytoczonego przepisu, jeżeli wspomniana umowa nie jest związana z działalnością zawodową tego adwokata. Okoliczność, że powstała wskutek rozpatrywanej umowy wierzytelność jest zabezpieczona hipoteką ustanowioną przez wskazaną osobę działającą w charakterze przedstawiciela swojej kancelarii prawnej na składnikach majątkowych przeznaczonych do wykonywania działalności zawodowej tej osoby, takich jak należąca do wspomnianej kancelarii nieruchomość, jest w tym względzie bez znaczenia.

Podpisy